

М.С. Тимошик,
доктор філологічних наук, професор
(Інститут журналістики НДУ)

ІВАН ОГІЄНКО (МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН) І СУЧАСНА УКРАЇНА

Проблема повернення імені і справи Івана Огієнка (митрополита Іларіона) розглядається в контексті загальних проблем сучасного українського державотворення. Подається коротка хронологія боротьби національно-демократичних сил, громадських, наукових і освітніх організацій за ствердження справи ученого в Україні.

Видаючи у Вінніпезі у 60-х роках свої історичні епопеї у двох томах з глибоко символічною назвою "Наш бій за державність" і глибоко вірячи, що Україна таки буде колись незалежною державою, Іван Огієнко, проте, не міг і передбачити, що й на десятому році проголошення Української незалежності назва цього двотомника буде такою актуальною. Адже цей невидимий бій продовжується й нині, хіба що в завуальованій і прихованій формі. Продовжується він і довкола його імені. І це можна переконливо продемонструвати лише на одному прикладі - ініціативі ряду наукових, навчальних, просвітницьких організацій, а також окремих діячів культури, науки, народних депутатів про присвоєння імені Івана Огієнка Камінець-Подільському педагогічному інституту (колишньому державному українському університету, який він створював і першим ректором якого був) та одній з вулиць Києва (конкретно - вулиці в Шевченківському районі з нинішньою назвою Мельникова).

Для відчутнішого контрасту й глибшого усвідомлення суті проблеми варто бодай фрагментарно навести коротку хронологію ствердження його справи нашими земляками - канадськими українцями.

У Канаді вийшла друком переважна більшість його творів, зокрема й тих, що написані були ще в Європі.

У Канаді й досі зберігається колосальна книжкова колекція й архів митрополита Іларіона - найбільше архівне сховище українських документів у західному світі. Відповідно до Заповіту його творця і власника, архів і книгозбірня мають повернутися в Україну, коли вона буде вільною, і "коли буде вільною в Україні Українська церква"

Канадські українці зберегли наклади цих книг і з постановням Української держави значну їх частину переслали в Україну. Ініціаторами пересилки в Україну книг митрополита Іларіона були:

Товариство "Волинь" (голова – Ілля Онуфрійчук) та громадський комітет "Допомога Україні", при часописі "Український Голос" (голова – Анна Фігус-Ралько).

1978 рік. У місті Саскатун урочисто відкривається Український православний пансіонат імені Іларіона.

1988 рік. Навпроти пансіонату імені Іларіона в Саскатуні споруджується пам'ятник Іванові Огієнку (митрополиту Іларіону).

1997 рік. З ініціативи української громадськості в діаспорі, у 115-ту річницю від дня народження видатного українського вченого, державного і церковного діяча та 25-ту - від дня його упокоєння світова організація ЮНЕСКО оголосила 1997 рік "Роком Івана Огієнка" (див.: "Вісник-НегаМ". 1997, 15 березня; "Український Голос". 1997. 14 квітня).

1998 рік. З ініціативи Української православної церкви в Канаді, в Торонто відбувається Міжнародний симпозіум, присвячений пам'яті Івана Огієнка (митрополита Іларіона), який проводився в Торонто (Канада) в лютому 1998 року. Головними доповідачами на симпозіумі були: від України - доктор філології з Київського університету імені Тараса Шевченка Микола Тимошик, від Польщі - магістр історії Люблінського університету Григорій Купріянович, від Канади - протопресвітер, доктор богослов'я Степан Ярмусь та редактор українського журналу "Форум" Андрій Григорович. Матеріали симпозіуму поширено через мережу Інтернет. Видано окремим книжковим виданням.

1998 рік. У Монреалі українська громадськість відзначала 20-ліття української недільної школи імені митрополита Іларіона, яку тривалий час очолювала відома громадська діячка, соратниця Огієнка, Галина Змієнко-Сенишин.

1999 рік. Громада Українського православного собору Св. Покрови у Вінніпезі створює Спеціальний комітет для відзначення 75-річного ювілею Собору і збору коштів на видання до цієї дати книги київського вченого М. Тимошика "Лишусь навіки з чужиною...: митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження".

2000 рік. Вересень-жовтень. У переважній більшості міст Канади, де проживають українці, організовується веканадська презентація книги "Лишусь навіки з чужиною..." за участю автора та головної ієрархії УПЦК.

В україномовній та англомовній пресі Заходу публікується десятки ґрунтовних публікацій про життя й діяльність митрополита Іларіона.

Ствердження імені Івана Огієнка, видання його творів і боротьба за нього в Україні почалося з останньої столиці УНР – Кам'янця-Подільського, де виникло Всеукраїнське Товариство Івана Огієнка (голова – Євгенія Сохацька).

Всі заходи, які протягом останніх 10 років відбувалися в Україні в контексті імені Івана Огієнка (вечори пам'яті, видання книг, їх презентації та поширення тощо), мають характерну особливість: вони ініціювалися й проводилися здебільшого силами громадських організацій, без участі Української держави в особі її відповідальних представників. Така байдужість чи й свідоме нехтування думкою національно-патріотичних сил не може не викликати занепокоєння. Адже за мовчазного "нейтралітету" державних органів у центрі і на місцях, останнім часом все сміливіше йдуть у наступ деякі представники лівих сил — давні й непримиренні опоненти не лише Івана Огієнка, а й всього українського, державотворчого і державостверджуючого. Аргументом до цього може слугувати ось ця коротка хронологія боротьби за Івана Огієнка в сьогочасній Україні:

Початок 1992 року. Дві Всеукраїнські науково-практичні конференції у Львові та Кам'янець-Подільському, присвячені 110-й річниці від дня народження Івана Огієнка, одноставно приймають ухвалу про необхідність клопотання перед державними органами прийняття рішення про перейменування Кам'янець-Подільського педагогічного університету імені В. Затонського в університет імені І. Огієнка.

1993 рік. Лист до Кабінету міністрів України від студентів та громадськості Кам'янець-Подільського. Зібрано кілька сотень підписів. Того ж року було прийнято відповідне рішення Вченої ради інституту (протокол №7).

1994 рік. Звернення до Кабінету міністрів щойно заснованого Всеукраїнського товариства Івана Огієнка.

1995 рік. Таке ж звернення надсилає туди Комітет у справах премії імені Івана Огієнка. Того ж року ще одне клопотання надсилається на кілька адрес: прем'єр-міністру, віце-прем'єру з гуманітарних питань, Верховній Раді України, міністру освіти України, Конгресу української інтелігенції, голові Хмельницької облдержадміністрації. Підписали його керівники більш ніж десяти громадсько-політичних організацій.

В авторській передачі "Божа іскра Івана Огієнка", що транслювалася протягом жовтня-грудня 1996 та січня-березня 1997 років по першій програмі Національного радіо, йшлося про маловідомі архівні матеріали з життя й діяльності цього українського вченого-державотворця, про необхідність увічнення його імені в назві університету.

1997 рік. Січень. Центральний орган Компартії України – газета "Комуніст" (число 3, січень) – вміщує статтю В. Зарічного "Прикра помилка чи свідоме замовчування", в якій бездоказово говориться про так зване зрадянство Івана Огієнка, його співпрацю з німцями в роки Великої Вітчизняної війни. Статтю В. Зарічного з "Комуніста" передруковує "Комуніст Поділля" (№ 9). З посиланням лише на цю публікацію, до Кабінету міністрів відправляється звернення за підписом керівників кам'янець-подільських організацій лівого спрямування (текст цього звернення публікує газета "Подільчанин" за 11 квітня).

1997 рік. Липень. Надісланий на ім'я віце-прем'єра з гуманітарних питань до Кабінету міністрів лист на захист імені Івана Огієнка публікується в ряді державницьких засобів масової інформації ("Літературна Україна", 7 серпня; "Українське слово". 24 липня; "Час-Тайм" (№30); "Вечірній Київ". 29 липня). Цього разу його підписали Ю. Мушкетик, І. Драч, П. Мовчан, П. Кононенко, І. Юхновський, М. Косів, М. Жулинський, А. Погрібний, Є. Сохацька, М. Тимошик, В. Яблонський.

1997 рік. Жовтень. У Кам'янець-Подільській міській газеті "Фортеця" (число від 3 жовтня) з'являється чергова заява "представників лівих сил", в якій переважає та ж огульна й бездоказова викривальна риторика, з відомими вже штампами і ярликами: "...В історію нашого міста і держави Огієнко ввійшов як зрадник свого народу, що пліч-о-пліч з німецько-фашистськими загарбниками скоїв важкі злочини проти людства... Нагадаємо, що витягування з помийки історії фашистських обозників, засуджених Нюрнберзьким міжнародним судом, буде наругою над пам'яттю мільйонів загиблих у Другій світовій війні".

1997 рік. Листопад. Урядова постанова про надання Кам'янець-Подільському педагогічному інституту імені В. Затонського статусу педагогічного університету. Ім'я Затонського знято з офіційної назви навчального закладу, але імені Огієнка... не присвоєно. 1997. Листопад. Лист на ім'я Віце-прем'єр-міністра України В. Смолія, підписаний головою оргкомітету по відзначенню року І. Огієнка, Головою Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Гр. Ващенка професором А.Погрібним, з конкретним аналізом суті питання і пропозиціями щодо його позитивного вирішення.

1998 рік. Березень. Президент України Л. Кучма дав розпорядження керівнику міністерства освіти України п. Згуровському М. внести пропозиції щодо присвоєння імені Івана Огієнка Кам'янець-Подільському та імені Олесь Гончара Дніпропетровському університетам ("Літературна Україна", від 26 березня 1998 року).

1998 рік. Травень. На адреси Президента України, Верховної Ради України, Міністра освіти України надходить чергова заява-протест від "представників лівих сил" Кам'янець-Подільського. Текст заяви публікує та ж "Фортеця" (29 травня).

1998. Травень. В газеті "Фортеця" (№39) вміщено статтю-відповідь заявникам під назвою "Невігластво чи фальсифікація" Зіновія Тіменика - канд. філос. наук зі Львова.

1998 рік. Червень. На адресу Голови Служби національної безпеки Л. Декача відправляється лист за підписом доктора філологічних наук, викладача Інституту журналістики Київського університету М. Тимошика з проханням дати офіційну відповідь СБУ щодо наявності в архівах цього відомства так званих викривальних матеріалів проти Огієнка.

1998 рік. Жовтень. Лист-відповідь за підписом начальника Державного архіву Служби безпеки України О. Пшеннікова (№т-14 від 19 жовтня 1998 року), в якому зазначається, що після проведених неодноразових перевірок ніяких компрометуючих Огієнка матеріалів не виявлено.

1999 рік. Січень. Редакція Хмельницької газети "Подільські вісті" у статті Тетяни Слободянюк "Навіщо сенсації, коли так потрясають будні" (від 1 січня), коментуючи авторитетне і остаточне заключення СБУ у так званій справі Огієнка, прагнуть поставити крапку в цій історії.

2001 рік. Голова Ради Всеукраїнського товариства Івана Огієнка в черговий раз письмово звертається до ректора Кам'янець-Подільського держуніверситету з проханням посприяти у встановленні меморіальної дошки на фасаді головного корпусу університету, яка б увічнювала пам'ять його засновника і ректора.

Починається нове коло боротьби з опонентами не лише Огієнка, а і його справи.

Подібну хронологію перипетій можна навести і в багаторічній, товстій уже від всіляких документів, справі про перейменування вулиці Ю. Мельникова на вулицю Івана Огієнка в столиці України (неодноразові листи на ім'я міського Голови з підписами поважних людей, в тому числі й відкриті, опубліковані в пресі, серія публіка-

цій "Огієнко і Київ" у "Вечірньому Києві" і навіть прихильна резолюція Олександра Олександровича Омельченка на одному з таких листів у липні 1997 року: "Прошу позитивно вирішити").

Багато з цих документів, у тім числі й останню відповідь за підписом заступника Голови міськдержадміністрації І. Голубевої, можна вважати класичним взірцем нової української бюрократії, яка, навчившись уже не казати категоричного "ні!", більше того, навіть схвалюючи в цілому надіслані пропозиції, не поспішає їх вирішувати позитивно.

Викладений матеріал не потребує коментарів. Потреба є лише в наголошенні на одній принциповій думці. Не буде перебільшенням сказати, що совість і сумління перед українським народом були в Огієнка чистими. Все своє многотрудне життя він служив Україні, величній і благородній ідеї її незалежності, соборності, демократичності. Власне, тій ідеї, за яку століттями проклинали її поборників у церквах і на майданах, у книгах і розтиражованих статтях поневолювачі України та їх бездумні прислужники з числа зманкуртчених, зденаціоналізованих земляків.

Наведена вище хронологія буде переконливим матеріалом для майбутніх поколінь українських дослідників в контексті ствердження заповітної мрії Івана Огієнка та його духовних побратимів про розбудову української України.

Матеріал надійшов до редакції 5.11.2001 р.

Тимошик М.С. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) и современная Украина.

Проблема возвращения имени и творчества Ивана Огиенко (митрополита Иларiona) рассматривается в контексте общих проблем современного украинского государства. Дается краткая хронология борьбы национально-демократических сил, общественных и образовательных организаций за утверждение дел ученого в Украине.

M.S. Tymoshyk. Ivan Ogiyenko (Metropolitan Ilarion) and modern Ukraine.

The problem of returning Ivan Ogiyenko's (Metropolitan Ilarion's) name and creation is examined in the context of common problems of the modern Ukrainian state. The paper contains a brief chronology of the struggle of national-democratic forces, civic, educational organizations of Ukraine for implementation of the scientist's deeds in Ukraine.